

Notat

Til: Kunnskapsdepartementet
Kopi:
Fra: Kompetanse Norge
Vår ref: 2017/363
Vår dato: 15.09.2017

Kompetanse Norges innspill til revisjon av langtidsplanen for forskning og høyere utdanning

Vi viser til kunnskapsminister Torbjørn Røe Isaksens forespørsel om innspill til revisjon av langtidsplanen for forskning. Under følger Kompetanse Norges innspill.

Vi har strukturert vår tilbakemelding rundt to av punktene det bes om innspill på:

- Er det temaer og perspektiver som bør reflekteres sterkere i planen?
- På hvilke områder kan det være behov for opptrappingsplaner og/eller virkemidler?

Vi mener planen i for liten grad vektlegger forskning på utenforskap og livslang læring. Dette er temaer som får mye plass i samfunnsdebatten og i sentrale publikasjoner som drøfter de viktigste utfordringene for Norge i årene som kommer: Perspektivmeldingen, Produktivitetskommissjonens rapporter, Brochmann-utvalgets utredninger, for å nevne noen.

Å hindre utenforskap, og legge til rette for livslang læring, er avgjørende for å nå to av hovedmålene for langtidsplanen: *styrket konkurransekraft og innovasjonsevne* og *løse store samfunnsutfordringer*. Om disse målene skal nås, bør utenforskap og livslang læring reflekteres bedre i planen enn det gjør i dag.

Under drøfter vi utenforskap og livslang læring, og hvorfor og hvordan planen bør revideres for å gi disse temaene større plass.

1. Utenforskap og konsekvensene av et arbeidsliv i endring bør reflekteres sterkere i planen

Den norske velferdsstaten er avhengig av en kompetent og produktiv arbeidsstyrke og høy sysselsettingsgrad. Sysselsettingsgraden har falt betydelig de siste årene. Et fellestrekk blant dem som faller utenfor er at de har lav kompetanse, eller ikke får brukt sin kompetanse fordi det er en mismatch mellom det de kan og det arbeidslivet trenger.

Perspektivmeldingen trekker fram at «utfordringen med nok og riktig kompetanse forsterkes av at Norges kompetanseforsprang er i ferd med å forsvinne»¹. Mens eldre generasjoner i Norge var høyere utdannet enn jevnaldrende i de fleste andre land, gjelder ikke det de yngre generasjonene. Internasjonale undersøkelser som måler ferdigheter, som PIAAC, viser også at dette gjelder for ferdighetsnivået.

Den samlede kompetansen i Norge påvirkes også av innvandring. Arbeidsinnvandringen til Norge domineres av personer som arbeider i yrker med lave kompetansekrav. De fleste av

¹ Finansdepartementet, *Perspektivmeldingen*, 2017 s. 16

disse jobbene blir det færre av. Flyktninger har en betydelige lavere sysselsettingsgrad enn øvrig befolkning og andre innvandrere. Brochmann-utvalget forklarer dette med «... mangel på utdanning og kvalifikasjoner som etterspørres i det norske arbeidsmarkedet».² Avhengig av internasjonale migrasjons- og flyktningetrender kan andelen personer i arbeidslivet som ikke har kompetansen arbeidslivet trenger øke.

Dette skjer kombinert med at det blir færre av jobbene de med lav kompetanse tradisjonelt innehar. En studie gjennomført av forskere fra det finske forskningsinstituttet ETLA og SSB viser at så mye som en tredjedel av den norske sysselsettingen i stor grad vil bli utsatt for automatisering i løpet av de neste tjue årene, og at lavtlønns- og lavkompetanseyrker ser ut til å være mest utsatt.³

Vi mener at temaene og perspektivene som oppsummeres ovenfor er svært sentrale og at de i for liten grad blir omtalt i planen, særlig med tanke på at planen skal bidra til: styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og løse store samfunnsutfordringer.

2. Det er behov for opptrappingsplaner og bedre virkemidler for å sikre forskning på livslang læring

Livslang læring er en av nøklene til å redusere utenforskap, og bidra til at den norske arbeidsstyrken er produktiv og sysselsatt. Med livslang læring mener vi alle tiltak som bidrar til å øke kompetansen gjennom voksenlivet. Det vil si etter- og videreutdanning, norskopplæring og annen grunnleggende kvalifisering for hhv. innvandrere og/eller personer med svake grunnleggende ferdigheter, og et lærende arbeidsliv.

Perspektivmeldingen trekker fram at om «... flere skal kunne delta i arbeidslivet og flere skal kunne stå i jobb lenger når vi lever lenger, må vi bygge kompetanse. Arbeidstakernes kunnskaper må utvikles slik at flere kan tilpasse seg endret innhold i jobben sin eller lettere komme over i nye jobber».⁴

Kompetansebygging er også avgjørende for å sikre produktiviteten i arbeidslivet. Produktivitetskommisjonens andre rapport sier at «den viktigste forutsetningen for produktivitet er kunnskapsnivået i befolkningen [...] Kunnskap gir grunnlag for innovasjon i bedrifter og virksomheter med bedre organisering, teknologi og produkter og tjenester».⁵

Som beskrevet i forrige kapittel er flyktninger en gruppe som er særlig utsatt for utenforskap. Også her er kompetanseheving avgjørende. Å satse på effektiv utdanning og kvalifisering vurderes som en «... nøkkelfaktor for å øke sysselsettingen av flyktninger i norsk arbeidsliv»⁶ av Brochmann-utvalget.

På tross av at livslang læring gjennomgående trekkes fram som avgjørende, er kunnskapsgrunnlaget på dette området mangelfullt. For eksempel vet vi svært lite om effektene av de ulike opplæringsmetodene/-strategiene som benyttes ovenfor voksne i dag.

² Brochmann-utvalget, *Integrasjon og tillit*, 2017 s. 21

³ Pajarinen, Rouvinen og Ekeland, *Computerization and the Future of Jobs in Norway*, 2014

⁴ Finansdepartementet, *Perspektivmeldingen*, 2017, s. 6

⁵ Produktivitetskommisjonen, *Ved et vendepunkt: Fra ressursøkonomi til kunnskapsøkonomi*, 2016, s. n/a

⁶ Brochmann-utvalget, *Integrasjon og tillit*, 2017 s. 21

Nasjonal kompetansepolitisk strategi understreker at det er behov for mer kunnskap om effektene av ulike kompetansehevende tiltak både i og utenfor arbeidslivet. At det er behov for mer kunnskap fremheves også i en rekke andre studier og rapporter, se for eksempel: stortingsmeldingen 'Fra utenforskap til ny sjanse — Samordnet innsats for voksnes læring' (Meld. St. 16, 2015-2016), OECD Skills Strategy (2014) og en utredning om forskning på voksnes læring (Mogstad Aspøy og Hagen Tønder, 2012)

Fordi livslang læring er avgjørende for å nå langtidsplanens hovedmål om *å bidra til styrket konkurransekraft og innovasjonsevne og løse store samfunnsutfordringer* (herunder utenforskap), samtidig som kunnskapsgrunnlaget på dette feltet er mangelfullt, mener vi helt klart at *livslang læring* bør løftes tydeligere frem i langtidsplanen.

3. Forslag til deler av planen som kan justeres

Temaene utenforskap og livslang læring er særlig relevante for to av de prioriterte områdene i planen: *Fornyelse i offentlig sektor og bedre og mer effektive velferds-, helse- og omsorgstjenester (kapitel 5)*, og *Et innovativt og omstillingsdyktig næringsliv (kapitel 7)*.

På samme måte som 'helse- og omsorgstjenester' drøftes eksplisitt i et selvstendig delkapittel i den nåværende planen (kapitel 5), mener vi at det bør legges til et delkapittel som drøfter 'livslang læring og utenforskap' i den nye planen. Der må det komme klart frem hvordan kunnskapssystemet rigges for å sikre mer og bedre forskning på dette området. Et konkret forslag til hvordan dette kan skje er gjennom opprettelse av eget forskningsprogram for livslang læring, som kan stimulere til økt forskning på etter- og videreutdanning, norskopplæring og annen grunnleggende kvalifisering og et lærende arbeidsliv.